

Hea te mafai ke fai e te itū mālō o tau komiuniti ke fehoahoani ai?

Social Cohesion Guide for Local Government

Amanakiaga i loto o te itū mālō o tau komiuniti (local government)

Ko te mālō o tau komiuniti e kavea ki latou ma hui o te komiuniti o tō pitonuku, e fehoahoani ke lagonagia e tagata te lagona amanakia, e opotia, te mafai ke fai na aga mahani ma kaufakatahi atu ki te potopotoga komiuniti. Ko te pulepulega a hē pitonuku e gālulue hako ki na fakafitāuli o na tino e nonofo i te pitonuku tena, ie loto ai na fakaikugā hau i loto o nā komiuniti fakatahi ai ma ni polokalame fakapatino ki te hapotiga o he komiuniti. Ko na polokalane iēnei ei loto ai te haputi mo te:

- nā fale, na tino heai ni fale
- mauagofie ni fale mo nā tino e hē katoatoa te malohi o te tino
- lotolonuga o te komiuniti
- galulue e heai ni totogi
- puipuiga o te komiuniti
- kehekehega, Māori, tagata Pahefika, nā tino matutua o te fenua, tupulaga talavou, nā komiuniti lotu
- na vāega tuhi ata ma te aganuku

Pe ko te ā lava te komiuniti e hau ai koe, pe ko tō auāla, tō tuākoi, kalapu, fakalāpotopotoga o nā tino galulue o tau galuega, ākoga, nā fale hā - pe kulupu agānuku - te logotonu o te lagona e amanakia, lagona e opotia, mafai ke fai au aga mahani ma kavea he vāega o he mea.

E kehekehe uma ki tātou kae ko tatou foki e fia galulue fakatahi, fiafia fakailoa o tātou kehekehega mā fakaāloālo ki iētahi tino i nā taimi e fekehekehe ai. E tāua lahi te vāega tenei auā e hē ko tagata uma e latou fakalogogia te lagona vēnei ko tēia ko, e mafai ke fai nā aga mahani pe talitonu ko te latou leo e lagonagia.

Kua mauālugā te numera o tagata mai nā atunuku kehekehe ma te lahi o te mau komiuniti kehekehe ma kua tata ai ki tatou ke kīkīla ki ni faiga ke fakalogo ai tētahi ki tētahi mā ke lagona ai tētahi e tētahi. E fia fakatāmau tō matou fia mālamalama pea ki ō tatou kehekehega ma fakamākeke ma ke gālulue pea ki ni faiga ke mafai ke opotia ma fakalatalata ai tō taou galulue fakatahi.

Amanakiaga – hē ata vēhea

I he hōhaiete e nofo filemū o na tagata, e iloa tētahi tino e tētahi tino, keiloa ō tuākoi, e lagona te fakaāmanakia i loto o nā falefaigāuega, e lagona e ā tātou tamaiti ko latou e ōmamai i he komiuniti e fokotahi, mā tātou iloa pe olo ki fea kafai e manakomia e tātou te fehoahoani. E lagona ki tō tino e kē mafaia ke talanoa ki tagata e hē māhani talanoa kīei muamua, fakailoa mai kafai e kē lagona nā tino e tautātāla i ni tala e fakailoaga tagata, ne he kē matakū fakailoa pe kōai koe, ko fea e hau ai koe, ma vehea au faifaiga. I taimi o ni fakalavelave tutupu e hēai he tino e tuku tiakia – e opotia ia tāgata uma.

Faufauga kē atili lelei te amanakiaga – heā te kē mafaia fai

Ko heā la te tātou mafaia ke fai i loto i tō itū mālō o tau komiuniti ke fehoahoani ki te tokalahiga o tagata ke lagona amanakia, fakatāua nā kehekehega, ke lagona te hokotaga, kaufakatahi, talitōnu ki nā tahi tino ma lagona te fakaaloalo?

Amanakiaga, talitōnugā ō iētahi

- gālulue fakatahi ma nā iwi ma nā fakalāpotopoto a pan-Māori, na NGOs ke fakatutupu ni vāega-takialae e latou lava ke fehoahoa ki nā tino e patino, ki te pitonuku tena.
- fakaavanoa he taimi ke feilogaki ai ma te komiuniti i te lātou taimi avanoa e fetau i mō lātou ke fatu ai te talitōnu ma ni fakamāhaniga.
 - fakatakitakiga, ko te Southern Initiative i te Mālō pito nuku o Aukilani (Auckland Council) kua kaumai fakatahi e lātou te kaufaigaluega o te mālō o te pito nuku tenā, kaiga, komiuniti, NGOs ma na pihinihi ke hakili nī fōfō ki nā fakatahiga ma nā lukitau tau tupe i Aukilani i haute.

Fakatāua te kehekehega, lagonagia na fakaaloōloga

- fakamālohilohi nā takitakiga e faimeafakatahi ma kolini na kaufaigāluega ke tāoga i te aganuku, ma fai ni auāla ke fakafaigofie ai ni avanoa o nā komiuniti ke hoko ai.
- Fakatakitakiga e ōno aofia ai:
 - opotia ki te polokalame Welcoming Communities a te Immigration New Zealand
 - ko te polokalame e tākua ko te 'Leap' mo te fatufatuga o te hikili agai ki te fekehekehefakiga ma te opotiaga, e fakafoe e Taituarā tē nae tākua muamua ko nā (Pule fakahoa o te itū mālō).
 - Fakaaogā nā fakamaumauga o nā tautuaga o te 'Community Wellbeing Data' o Taituarā ke kikila ki te ola mālōlēlele o tagata i tō komiuniti ma ni ā te mafai ke fai ke fakaleleia atili ai.

Lagonagia te lagona e hokotagā

Fakamālohilohi nā kulupu kehekehe ke galulue mo te lelei fakatahi ke maua:

- ke mafai ke apali ki nā fakamanuiaga tau tupe mo nā mea fai a nā komiuniti ma ni vāega e manakomia ke fakalipoti
- heai he totogi pe fakataugofie te totogi ki te fakaaogaaga o nā fale fakaaogā mo na tautuaga
- nā mea fai a nā komiuniti heai he totogi
- tupe maua pe avanoa e hē totogia mo ō tuakoi nā komiuniti ke fakatutupu ai ni Aho fai ai ni mea i na Tuakoi o koe.

Kau fakatahi atu ki ei

- ke faigofie ma hili atu te fakafaigofie o nā vāega fakatalatalanoa i nā taimi e avanoa ai ia tagata (i tua mai o te 5 ite afiafi ka tukua nā galuega pe nā aho heai ai ni galuega) logo atu nā komiuniti e faigatā ke logo atu ki ei, fakamālohilohi te kau fakatahi atu o Māori ki nā tonu fai, ma fakatupu ni fonotagata fakaākoakoga a nā pito nuku heai he totogi i te kua lata ki nā palota pe ke i ei ni alagā tupe mo te fakalauēfaga o nā ākoākoga i na pito nuku.
- fai ni fakatalanoaga fakaākoākogā ke oatu kie nā tino e uiga ki te atiakega o he peleni mataloa mo te itu mālō o te pitonuku tenā mo te social cohesion.

- ako Te Reo Maorī, te tala fakaholopito o Aotearoa Niu Hila ma te Tiriti o Waitangi, fakaaoga te polokalame i te initaneti e hēai he totogi vēia ko te Kōrerorero, Kupu ma te Ako Tahī pe haini hau kōhi ki te Te Wānanga o Aotearoa, ahiahi ki te talaaga o te tala fakaholopito i te falematamata i tō pito nuku, kave ni tuhi e uiga ki te talaaga o te tala fakaholo pito o Niu Hila mai te faletuhi i tō pito nuku.
- loto makeke talanoa ki hē tino e fakaali mai ni uiga fakailoga tagata. Ko nā lihohi i luga o te kupega ki nā Aiā tatau o te tagata (Human Rights Commission) e fehōahōani lahi, vēia ko nā Tali ki te Fakailoga lanu (Responding to Racism).
- kikila ki ni aualā ke fakatino ai te koleniga mo te kaufaigāluega ma nā tahi hui o te pitonuku tenā.
- apalai ki nā fakatupega ki nā lālā ote mālō ke fakatupe atu te polokaleme mō tau komiuniti, COGS pe Lotteries kui mai i nā alagātupe o te hihitemi fakahoā pe ko te Community-Led Development Programme.

